

ЗМ 1. Практичне заняття

План №1

ТЕМА. Лексикологія. Слово та його значення

I. Підготуватися до співбесіди за такими теоретичними питаннями:

1. Що вивчає лексикологія?
2. Що таке лексика?
3. Чи тотожні поняття словниковий склад української національної мови і словниковий склад української літературної мови?
4. Що таке слово? Які його ознаки, функції?
5. Чому слово є основною одиницею мови?
6. Що являє собою лексичне значення слова?
7. Що лежить в основі поділу на слова з конкретним та абстрактним значенням? Наведіть приклади відповідних груп слів.
8. Чому існує поділ слів на повнозначні та службові? Наведіть приклади відповідних груп слів.
9. Які слова називаються однозначними/багатозначними? Наведіть приклади відповідних груп слів.
10. Що таке полісемія? Наведіть приклади.
11. Яке значення слова називається прямим/переносним? Наведіть приклади.
12. Що являють собою метафора, метонімія, синекдоха як типи переносних значень?

II. Виконати завдання:

1. Вправа 103 – за збірником вправ «Сучасна українська літературна мова» М. Плющ, О. Леути, Н. Гальони (Київ : Вища школа, 1995). **(Під час виконання вправи використовуйте тлумачні словники української мови).**

Вправа 103. Подані слова поділіть на 2 групи: 1) однозначні і 2) багатозначні (укажіть кількість значень у кожного). Зробіть висновок, які слова переважають серед однозначних.

Гострий, година, заєць, стіл, хек, цезій, чапля, стіна, щавель, квочка, бігти, волейбольний.

2. Випишіть і зіставте словникові статті з реєстровими словами океан, хохол, циган зі «Словаря української мови» за редакцією Б. Грінченка та сучасних тлумачних словників. **Простежте, як змінилася семантична структура поданих слів** (відбулися спрощення, ускладнення, переінтеграція значень).

Вправи для виконання на занятті

1. Скільки слів у поданому уривку? Які звукові комплекси не є словами? Визначте частиномовну приналежність підкреслених слів.

Аж ось і іспит з геометрії.

Олег Трійченко ще раз покрутив пальцем круг пальця, розвів широко руками, хоробро ті руки звів знову – палець об палець тільки – стук.

– Єсть! Складу! – аж підскочив Олег.

Упевнено підійшов він до столу, хоробро взяв білет, глянув – і зблід: паралелепіпед. Щось у його всередині похололо і посунулось аж туди-туди, а там тільки: тень-тень-тень-тень – затенькало.

– Ну, Трійченко, який у тебе білет? – запитує Олена Василівна, вчителька геометрії.

А тут круг стола члени комісії, і всі вони на Олега дивляться, чекають.

– Двадцять третій, Олено Василівно... Ралелепопід...

– Як-як? Що ти сказав?

– Паралелеопі-пі..

– Ну-ну?..

– Пі...пі...пі... (За О. Вишнею)

2. Визначте лексичне значення виділених слів, його тип – пряме чи переносне. Для переносного значення з'ясуйте вид перенесення.

1). **Білий** подих – Троянда **білі** пелюстки Ронить на **білий** папір. Хто **білішого** вірша напише? Отака **біла-біла** хата Серед **білого-білого** цвіту (І. Драч).

2). Син **коваля**, він сам став у лави **ковалів** народного щастя (П. Тичина).

3). Сто **гордих** Колосів над збіглими віками. / Сто **гордих** дум на **гордому** чолі! (М. Вінграновський).

4). **Чорний** вітер в полях **чорний** сніг виміта (М. Братан).

5). В честь волі нової хвалу співець заграє / На **вільних** струнах **вільними** руками (Л. Українка).

3. Згрупувати слова за гіперсемами.

Виноград, віхола, стадо, журавель, кішка, малина, зозуля, дятел, ріпа, просо, чапля, горобець, буря, радіти, калина, хнюпитися, хуртовина, боятися, ватага, терен, лютувати, буревій, бузок, сердитися, мишва, віхола, кукурудза, тужити, шторм, отара, малина, рій, сумувати, ураган, студентство, заметіль, конюшина, тремтіти, квасоля, хурделиця, петрушка, тішитися, щавель, циклон, череда, сумувати, овес.

4. Укажіть, на яких значеннях слів вибудовуються подані словосполучення.

Капелюхи соняхів, вишнева Україна, голубий спокій, слухати Вакарчука, мереживо снів, кулькова ручка, сирна тарілка, чоловік у балаклаві, температура падає, краплі скорботи, університет прийняв першокурсників,

група складає істит, смачна груша, Україна голосує, дівчина в бікіні, Колобок, легкі капрі.

Література

1. Основні підручники (відповідні розділи, параграфи), лекційний матеріал.
2. Лисиченко Л. Бесіди про рідне слово: Слово і його значення. Харків, 1993.
3. Кулибчук Л. Образність як лінгвістична категорія (в аспекті сучасних мовознавчих досліджень). *IV Міжнародний конгрес україністів. Доповіді та повідомлення : Мовознавство*. Київ, 2002. С. 221-224.
4. Кононенко В. Національно-мовна картина світу : зіставний аспект. *Мовознавство*. 1996. № 6. С. 39-46.
5. Єрмоленко С. та ін. Українська мова. Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів. Київ, 2001 (відповідні статті).
6. Шевченко Л., Різун В., Лисенко Ю. Сучасна українська мова. Довідник. Київ : Либідь, 1996 (відповідні статті).
7. Мацько Л. Українська мова в кінці ХХ ст. : Зміни в лексиці. *Дивослово*. 2000. №4. С. 15-20.
8. Степанець А. Багатозначність слів. Пряме і переносне значення слова. Типи переносних значень. *Дивослово*. 2013. № 1. С. 16-17.